

Viite: Hallituksen esitys HE 173/2020**Asia: Patrik Scheinin lausunto koskien Hallituksen esitystä oppivelvollisuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi**

Kiitän lausuntopyynnöstä ja siihen liittyvästä luottamuksesta. Kommenttini koskevat esitystä oppivelvollisuuslakiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. En ole juristi, joten kommentoin opettajan, opettajankouluttajan ja kasvatustieteilijän näkökulmasta.

Esitys oppivelvollisuuslaista ja siihen liittyvistä laeista on ajankohtainen. Maamme on perinteisesti onnistunut kansainvälisesti tarkasteltuna hyvin saamaan lapset ja nuoret kouluun sekä pitämään heidät sen parissa. Oppivelvollisuus on ollut tässä toimiva ratkaisu niin kansa- kuin peruskoulun osalta. Mielenkiintoista kyllä, juuri kukaan ei ole puhunut perusasteen oppivelvollisuudesta luopumisen puolesta, vaikka moni kärkevästikin kyseenalaistaa sen jatkamisen.

Ilman peruskoulun päättötodistusta koulunsa päättäviä yhdeksäsluokkalaisia on 0,59% (https://www.stat.fi/til/kkesk/2018/kkesk_2018_2020-03-12_tau_003_fi.html). Niin meillä kuin muualla on kuitenkin ilmeistä, että heti kun oppivelvollisuus päättyy, on kato moninkertainen. Tämän tosiasian myöntäminen ja pyrkimys asiantilan korjaamiseen on hallituksen esityksen perimmäinen ja kannatettava tarkoitus.

20–29-vuotias väestö koulutustason ja syntyperän mukaan 2016

MAAKUNTA	VÄESTÖ	EI PERUS- ASTEEN JÄLKEISTÄ TUTKINTOA (%)	SUOMALAI- TAUSTAINEN VÄESTÖ	EI PERUS- ASTEEN JÄLKEISTÄ TUTKINTOA (%)	ULKO- MAALAI- TAUSTAINEN VÄESTÖ	EI PERUS- ASTEEN JÄLKEISTÄ TUTKINTOA (%)
Koko maa	682 879	16,9	618 326	12,2	64 553	61,1
Uusimaa	225 245	20,7	190 092	13,2	35 153	61
Varsinais-Suomi	60 712	15,4	54 939	10,8	5 773	59,2
Satakunta	23 423	16,6	22 347	14,2	1 076	67,3

<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/blogit/2017/nuoret-vailla-perusasteen-jalkeista-tutkintoa-eniten-uudellamaalla-ja-ahvenanmaalla/>

Vahva poliittinen tahto ja tutkimusnäyttö puhuvat sen puolesta, että yhteiskunta ja työelämä tarvitsevat korkeammin koulutettua väestöä. Ikäluokkien pienetessä tämä tarve tulee kasvamaan. Myös yksilön kannalta koulutus avaa paremmat mahdollisuudet mm osallistua, vaikuttaa, työllistyä ja ansaita - eikä koulutuksen vaikutusta yksilön henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiinkaan sovi väheksyä - on varsin kiistatonta, että koulutus kannattaa. Suomi tarvitsee osaajia, ja myös yksilönäkökulmasta koulutuksesta on iloa ja hyötyä. Suomi on aikaisemmin reagoinut koulutustarpeeseen oppivelvollisuudella, siltä osin kun se on katsottu välttämättömäksi yhteiskunnallisen osallistumisen ja työelämän kannalta. Olemme jälleen tilanteessa, jossa perusasteen koulutuksen ei katsota riittävän. Tällöin oppivelvollisuuden laajennus toiselle asteelle on varsin looginen ja luonteva. Suomi antaa kansalaisilleen tarpeelliset eväät toimeentuloa ja elämää varten. Tulevat veronmaksajat kiittävät ja maksavat aikanaan investoinnit takaisin. Niin on ollut, ja niin on oleva.

Eräs vähemmän julkisuutta saanut näkökulma asiaan on, että peruskoulun päättyessä nuoret ovat niin henkisesti kuin juridisesti alaikäisiä. Merkittävä osa

nuorista on peruskoulun päättyessä edelleen murrosiän kuohuntavaiheessa, tai vasta vähitellen siirtymässä sen seestymisvaiheeseen. Ei ole perusteltua rakentaa koulutusjärjestelmä sen oletuksen varaan, että kuohuntavaiheen kanssa painiva nuori tai tämän perhe - tai koulun henkilöstö - parhaalla mahdollisella tavalla kykenisivät hahmottamaan nuoren tulevaisuutta koskevat toiveet ja mahdollisuudet. Vasta seestymisvaiheen myötä oma identiteetti kypsyy, ja tulevaisuussuunnitelmat kehittyvät realistisemmiksi ja pitkäjänteisemmiksi. Mikäli oppivelvollisuutta jatketaan, saadaan opinto- ja urasuunnittelu jatkumaan huomattavasti otollisempaan vaiheeseen yksilönkehityksessä ja huomattavasti suuremmalle osalle ikäryhmää.

Tästä näkökulmasta ehdotus, jonka mukaan oppivelvollisella olisi perusopetuksen päättymisen jälkeen hakeutumisvelvollisuus toisen asteen koulutukseen, on nykytilannetta olennaisesti mielekkäämpi. Kun samalla asetetaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä kunnalle uusia vastuita, joilla vahvistettaisiin alle 18-vuotiaan nuoren saamaa ohjausta ja tukea erityisesti koulutukseen hakeutumisvaiheessa ja mahdollisissa keskeyttämistilanteissa, ovat ne pyrkimyksinä ja toimenpiteinä oikeansuuntaisia. Merkittäväksi pulmaksi muodostuu, jos kuntien talouden tai muiden säästötoimien myötä mahdollisuus laadukkaaseen ja oikea-aikaiseen ohjaukseen ja tukeen vesittyy.

Edelliseen liittyy myös esityksen nykyistä laajempi maksuttomuus toisen asteen koulutuksessa. Perusopetuksen jälkeinen täysin maksuton ammatillinen tutkinto tai lukiokoulutus ja ylioppilastutkinto ovat yhteiskunnallisena investointina mielekkäitä - olettaen, että koulutus todella avaa jatko-opinto- ja työllistymismahdollisuudet yhteiskuntamme tarpeiden mukaisesti.

Tässä yhteydessä on syytä tähdentää, että missään koulujärjestelmän kohdassa tai vaiheessa toteutettu yksittäinen uudistus ei korjaa kaikkia epäkohtia. Oppivelvollisuuden jatkamista on kritisoitu mm koulun aloitusvaiheen ja varhaiskasvatuksen merkityksen unohtamisesta, tai että kaikki resurssit kohdennettaisiin oppivelvollisuuden jatkamiseen. Koulutusjärjestelmä on kokonaisuus, maailma muuttuu, eikä mikään yksittäinen toimenpide korjaa kaikkea. Ei myöskään ole niin, että voisimme tehdä vain yhden korjauksen ja investoinnin kerralla. Koulutusjärjestelmä on kokonaisuus, ja sen osa-alueiden kehityksestä on huolehdittava. Koulutusjärjestelmään tehtävät panostukset ovat kuitenkin keskeisiä, ja ne tuovat monen tutkimuksen näytön perusteella investointinsa takaisin. Näin on ollut meillä ja muualla. Suomi, jossa väki on laadukkaasti ja korkeasti koulutettua, menestyy myös tulevaisuuden ennalta arvaamattomissa tilanteissa.

Kuten aikaisemmista oppivelvollisuusuudistuksista tiedämme, ei ole realistista ajatella, että kaikki jatkuisi ennallaan muuttuneesta opiskelijajoukosta huolimatta. Tarvitaan harkittua ja kokonaisvaltaista systeemistä koulutusjärjestelmän tarkastelua ja kehittämistä, jotta opintopolut ja ohjaus toimisivat parhaalla mahdollisella tavalla. Tarvitaan myös osin uudenlaisen opiskelijajoukon huomioimista nykykoulutuksissa. Esimerkiksi seuraava lukion opetussuunnitelmauudistus lienee syytä aikaistaa, ja yleissivistävän koulutuksen tavoitteita ja keinoja pohtia muuttuneessa tilanteessa. Mitä tulevan ylioppilaan tulee osata ja esim. millä opetusmateriaaleilla, -menetelmillä ja kurssirakenteella sekä opettajankoulutuksella siihen parhaiten päästään? Ei liene kansakunnan osaamistarpeen ja jatkokoulutusmahdollisuuksien kannalta yhdentekevää, sallitaanko toisen asteen opiskelijalle esim lukiossa valinnaisuuden nimissä poisvalinnat, jotka ovat selvästi niin yksilön kuin kansakunnan kannalta epätarkoituksenmukaisia. Samat näkökulmat toki koskevat myös ammatillista puolta, jopa tätäkin tähdellisemmin, kun ajatellaan sitä opiskelijajoukkoa, joilla haasteet koulutuksessa pysymisen osalta ovat suurimmat. Mutta ammattikoulutus ei ole erityisalaani.

Osa perinteisistä ratkaisuistamme ovat selkeästi tavoitteiden kannalta hankalia. Esimerkiksi toisen asteen oppilasvalinta perustuu yläkoulujen päättöarvosanoihin. Tiedämme, että pitkäaikaisen tutkimusnäytön perusteella ne eivät ole vertailukelpoisia. Tiedämme myös, että murrosiän kuohunta selvästi haittaa monen nuoren ja keskimäärin selvästi enemmän poikien mahdollisuuksia saada yläkoulun aikana pitkässä juoksussa hyviä arvosanoja. Tämä puolestaan haittaa selvästi näiden oppilaiden jatkokoulutusmahdollisuuksia. Tarvittaisiin samankaltainen menettelytapa kuin ylioppilastutkintouudistus, jossa arvosanojen vertailukelpoisuus varmistettiin, jolloin korkeakoulujen opiskelijavalinta on voinut nojata niihin. Voisi myös olla aiheellista harkita selvästi lyhytjänteisempää työskentelyä edellyttävää valintamekanismia - kun oppilaat ikätyypillisesti juuri ovat lyhytjänteisimmillään. En esitä ylioppilaskirjoitusten kaltaista vaativaa koepatteristoa, mutta keinoja päättöarvioinnin vertailukelpoiseksi saamiseksi sekä toisen asteen opiskelijavalinnan kehittämiseksi on syytä harkita.

Esityksen tavoitteena on nostaa suomalaisten koulutus- ja osaamistasoa. Tavoitteena on, että jokainen perusopetuksen päättävä nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon. Esityksen tavoitteena on osaltaan tukea työllisyysasteen nostamista. Esityksen tavoitteet ovat varsin realistisia, mutta se tulee edellyttämään toimenpiteitä kaikkien koulutusvaiheiden kehittämiseksi ja synkronoimiseksi.

Kunnioittaen

Patrik Scheinin

Professori

Kasvatustieteellinen tiedekunta

Helsingin yliopisto